

Romantikkens kaos

BOKOMTALE: Hva er egentlig romantikken? Det er dette Geir Uthaug forsøker å si noe om i *Romantikkens univers: Kunsten, naturen, mennesket*.

Av Anne Helness, universitetslektor i idéhistorie ved Institutt for filosofi, idéhistorie, kunsthistorie og klassiske språk, Universitetet i Oslo.

I *Romantikkens univers* gjør Geir Uthaug et forsøk på å presentere leseren for romantikken. Idéhistorikere anser vanligvis epoken vi kaller romantikken for å begynne på slutten av 1700-tallet og slutte en eller annen gang i løpet av første halvdel av 1800-tallet, men her er det nasjonale forskjeller. Uthaug slår imidlertid tidlig fast at romantikken ikke kan knyttes til en bestemt tidsperiode – selv om han stort sett henter sine eksempler fra det meste av 1700- og 1800-tallet. Det er med andre ord ikke romantikken som epoke forfatteren ønsker å fortelle noe om.

Romantikken(e) og romantikerne

Det nærmeste Uthaug kommer til å definere fenomenet «romantikken» skjer delvis i forordet og delvis i første del av boken. I forordet betegner forfatteren «romantikk» både som et begrep og en forestilling, og understreker at «romantikken» ikke «utelukkende [kan] betraktes i sin historiske kontekst, men [må betraktes] mer som en idé som ofte overskrider de rent historiske betingelser». I tillegg skal boken både romme «et kultursyn, kanskje også et livssyn» (s. 13). Ingen av disse påstandene er egnet til å forklare hva «romantikken» er. I den svært oppstykkede og oppramsende del I med overskriften «Hva er romantikk?» lander Uthaug på følgende: «romantikken er intet mindre enn en visjon av hva det vil si å være ... menneske på jorden» (s. 31).

Uthaug tar idéhistorikeren Arthur O. Lovejoys ord om at romantikken ikke er én, men mange, på ordet. Lovejoy understreker at begrepet i entall er ubrukelig fordi alle har sin egen definisjon av hva som kjennetegner romantikken, og at man derfor burde henvise til «romantikkene» i flertall, noe som innebærer at den som skriver om «romantikken» alltid må definere begrepet på nytt. Uthaug bruker Lovejoys innledende påstand som unnskyldning til ikke å definere «romantikken», men i stedet skrive om alt mellom himmel og jord som på en eller annen måte kan kalles «romantisk», det være seg natur, drømmer, kjærlighet, lengsel, melankoli, lidenskap, entusiasme, barndom, død, myter, Italia, Hellas, landskap, det fryktinngytende, natten, stjerner, havet, blomster, vann, fjellet fugler, byen, for å nevne noen av de temaene han tar for seg.

Selv om Uthaug ikke ønsker å forholde seg til romantikken som epoke er de fleste eksemplene hans på hvem som har bidratt til romantikken – altså hvem som er «romantikere» – hentet nettopp fra perioden slutten av 1700-tallet til et stykke ut på 1800-tallet. Med andre ord viser eksemplene, stort sett tyskere og engelskmenn, at Uthaug

likevel på en eller annen måte forholder seg til epoken romantikken.

Romantikere synes for det første å være alle som måtte ha beskjeftiget seg med noe som på en eller annen måte kan kalles "romantisk" – noe som for Uthaug først og fremst synes å innebære at de er opprørere. For det andre er romantikere slike som har hatt en direkte eller indirekte påvirkning på noen av dem som vanligvis anses som romantikere – Uthaug kan dermed inkludere en rekke av opplysningstidens forfattere samt Shakespeare. For det tredje er romantikere de som – på et langt senere tidspunkt enn det som vanligvis regnes som epoken romantikken – har uttalt seg om noen av de som vanligvis anses som romantikere, eller har latt seg influere av dem eller har en liknende «opprørsk» livsholdning. Uthaug kan dermed også inkludere 1960-tallets amerikanske beatpoeter og hippiebevegelsen. Når noen av epigrafene i tillegg er sitater fra Platon, kan man lure på hvor ukritisk vidtrekkende forestillingene om «romantikken» og «romantikerne» er i det uthaugske univers.

Boken er delt inn i flere deler bestående av en rekke tekstsnutter med til dels manglende sammenheng seg imellom. Layoutmessig følger disse tekstsnittene etter hverandre som om de skulle inngå i et og samme kapittel, men ved nærmere lesning oppdager leseren at de ikke er deler av et enkelt kapittel. De er kortere og lengre brokker av tekst som bare av og til synes å ha noe med hverandre, eller med delens tilsynelatende tematiske tittel å gjøre.

Ta for eksempel del III «Kunst og natur»: Denne delen innledes med en snutt om «Poesien», etterfulgt av «Fantasien», «Inspirasjonen», «Kunstverket», «Tonekunsten», «Geniet», «Det heroiske». Neste snutt er «Romantisk arkitektur» som ifølge forfatteren ikke finnes (s. 115), så man kan jo lure på hvorfor forfatteren velger å bruke 7,5 sider på det. Del III avsluttes så med «Filosofi i romantikken», «Natur og ånd» og «Den opphøyde natur». Noen av disse tekstsnittene er avhengig av den foregående – som for eksempel «Filosofi i romantikken» og «Natur og ånd» – eller henger naturlig sammen – som for eksempel «Fantasien» og «Inspirasjonen». Andre er løsrevne snutter som ikke henger sammen med noen av de andre. Det er heller ikke klart for denne leser hvorfor tekstsnittene er gitt den rekkefølgen de har i den enkelte delen.

Heseblesende og fragmentert

De enkelte snuttene er delvis usammenhengende da forfatteren hopper frem og tilbake mellom momenter, ofte uten at de utvikles ordentlig, selv om dette er et større problem i tekstsnittene i del I og II, hvor resultatet er at teksten til tider fremstår som noe heseblesende og fragmentert. «Lengsel» i del IV «Det romantiske sinn» er et typisk eksempel på slike noe usammenhengende snutter. Det innledes, som så mange av dem, med en epigraf av en forfatter som senere ikke nevnes i tekstsnutten. I akkurat denne snutten tar Uthaug så tak i et tysk ord for lengsel, Sehnsucht, som skal utgjøre «en av de følelser som blir sterkest understreket» i den tyske romantikken (s. 171). For å vise at han har dekning for påstanden nevner Uthaug deretter så vidt Schlegel og Novalis, før han hopper til to nordmenn, Hamsun og Obstfelder, som han også så vidt

nevner, før han lar engelskmannen Blake utgjøre hovedeksemplet. Til slutt konkluderer han: «Lengselen – Sehnsucht – er derfor kanskje det ypperste den tyske litterære romantikk har evnet å uttrykke» (s. 172). Men hvordan kan han trekke en slik konklusjon når hovedeksempelet hans er en engelsk dikter?

LES MER OM DET ROMANTISKE OG ROMANTIKKEN: [Øyeblikket](#) • [Fridom gjennom form](#)

Denne inndelingen og struktureringen både av boken som helhet og av enkelttekster gjør boken rotete og usammenhengende, og enkelttekstene fragmenterte og heseblesende. Uthaug synes ikke i stand til å gjøre noe annet enn å presentere leseren for korte – og av og til lengre – fragmenter som han ikke syr sammen til en helhet. Resultatet er at leseren ikke får tak i hva «romantikken» egentlig skulle være. Uthaug får verken frem det «livssynet» eller det «kultursynet» han omtaler romantikken som i forordet.

Den enkelte tekstsnett kan i og for seg være interessant nok, men har en tendens til å slutte noe brått. I og med at innledningene – ofte med førromantiske forløpere – er relativt lange, lengden på snutten tatt i betraktning, etterfulgt av noen romantiske eksempler spredd over noen korte avsnitt, uten at eksemplene utdypes noe særlig, føler denne leser seg litt snytt. Det er ganske gjennomgående at når det begynner å bli interessant, når nysgjerrigheten min er vekket og jeg vil ha utdypede eksempler som viser det forfatteren forteller meg, er tekstsnutten slutt og forfatteren begynner på noe helt annet. Boken hadde tjent på at forfatteren hadde strøket med hard hånd, og heller gått dypere inn i den materien som ble igjen.

Leseren presenteres dog for en rekke anekdoter og en del bakgrunnsinformasjon om mange av romantikkens diktere og forfattere, spesielt fra Tyskland, Frankrike og ikke minst England. Flere av forfatterne benyttes som eksempler gjennom hele boken, ikke minst Blake og Wergeland som Uthaug tidligere har publisert monografier om. Likevel sitter ikke leseren igjen med noe større forståelse verken av disse to eller andre diktere, forfattere og tenkere som stadig nevnes. Til det er analysene altfor overfladiske. Og det er nok ikke så rart i og med at forfatteren har valgt ut hele sytti temaer fordelt på ti bolker. Det inviterer ikke til å gå i dybden, selv om mange av temaene – som fantasi, genidyrkelse, barndom, natur, følelser, streben, og andre – var sentrale i romantikken.

For denne leser fremstår Geir Uthaug's *Romantikkens univers* som en blogg publisert mellom to permer, i stedet for på nettet. En leser av en bok vil normalt forvente at det er en viss indre, logisk og helhetlig sammenheng i fortellingen som formidles. Denne sammenhengen mangler i Uthaug's bok. I et intervju med Minerva (10.12.2017) omtaler forfatteren boken som «et idéhistorisk verk», men som idéhistorie betraktet er boken slett håndverk. Det som virkelig er bra med boken er at den er rikt illustrert med en lang rekke fargegjengivelser, hovedsakelig av malerier fra den perioden som vanligvis kalles romantikken.